

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан соціально-гуманітарного факультету

Оксана ГОМОТЮК
" 30 " _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ
" _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННІНОТ

Святослав Питель
" 30 " _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни

«ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІДЕРСТВА»

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність – 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійна програма – «Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта»

кафедра освітології і педагогіки

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Залік (семестр)
Денна	2	4	24	36	2	10	76	150	4
Заочна	2	4	8	4	-	-	138	150	4

30.08.2024

Тернопіль – 2024

Робочу програму склала к.е.н., доцент, доцент кафедри освітології і педагогіки Ірина БІЛОУС.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри освітології і педагогіки (протокол № 1 від 26 серпня 2024р.).

**Завідувач кафедри,
д.пед.н., проф.**

Лілія РЕБУХА

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (протокол №1 від 30 серпня 2024 р.).

**Голова групи забезпечення
спеціальності, д.пед.н., проф.**

Володимир ЧАЙКА

Гарант ОП, к.пед.н., доцент

Ольга ГЛАВАЦЬКА

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Психологія педагогічного лідерства»

1. Опис програми

Дисципліна – «Психологія педагогічного лідерства»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань: 01«Освіта/педагогіка»	Статус дисципліни – вибіркова Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність: 012 «Дошкільна освіта» Освітньо-професійна програма: «Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта»	Рік підготовки: Денна – 2 Заочна – 2 Семестр: Денна – 4 Заочна – 4
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – <i>бакалавр</i>	Лекції: Денна – 24 год. Заочна – 8 год. Практичні заняття: Денна – 36 год. Заочна – 4 год.
Загальна кількість годин –150 год.		Самостійна робота: Денна – 76 год, Заочна – 138 год. Індивідуальна робота - 4 год. Тренінг – 10 год.
Тижневих годин : –10 год., <i>з них аудиторних – 5 год.</i>		Вид підсумкового контролю – залік

2. Мета і завдання вивчення дисципліни.

Дисципліна «Психологія педагогічного лідерства» спрямована на ефективне формування і розвиток лідерських якостей студентів і прояв лідерства в освітній діяльності педагога. Вивчаючи дисципліну, студенти набувають практичних вмінь використання отриманих знань та умінь керування людьми в процесі професійної діяльності.

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою вивчення навчальної дисципліни "Психологія педагогічного лідерства" є формування у студентів системного розуміння психологічних аспектів педагогічного лідерства, розвиток навичок аналізу та застосування лідерських стратегій у педагогічній діяльності. Дисципліна спрямована на оволодіння знаннями про механізми формування та функціонування лідерства в освітньому середовищі, а також на розвиток особистісних якостей, необхідних для ефективного керівництва та управління освітнім процесом.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

В результаті вивчення дисципліни «Психологія педагогічного лідерства» студенти повинні:

- знати теоретичні та практичні основи формування психології педагогічного

лідерства;

- набути уявлення про сучасні тенденції та підходи до педагогічного лідерства;
- знати проблеми та виклики сучасного педагогічного лідерства; методи та стратегії розвитку лідерських навичок; психологічні механізми лідерства.
- застосовувати лідерські моделі та стратегії для організації та управління освітнім процесом, адаптуючи їх до конкретних педагогічних ситуацій.

2.3. Передумови для вивчення дисципліни.

Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних дисциплін, цілеспрямованої роботи над вивченням спеціалізованої літератури, використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізування та використання інформації з різних джерел, активності на лекціях і практичних заняттях, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

3. ПРОГРАМА дисципліни «Психологія педагогічного лідерства»

Змістовий модуль 1. Основи ефективного лідерства

Тема 1. Лідерство як соціально-психологічний феномен. Основи педагогічного лідерства

Предмет, завдання, проблематика дисципліни. Визначення основних понять. Психологічний зміст поняття «лідерство». Ключові ролі, функції та відповідні якості лідера (Дж. Каузес і Б. Познер, Лайл Спенсер та Сайн Спенсер, Уільям Бірлі та Тетяна Козуб, Пітер Сенге, Річард Дафт, Флойд Хессельбайн, Михайло Бауер та ін.). Обставини, що зумовлюють потреби суспільства в лідерах. Сутність і особливості лідерства. Лідер і менеджер: відмінності та спільні риси. Визначення педагогічного лідерства: концепція та важливість в освітньому середовищі. Історія розвитку концепції лідерства в освіті. Лідерство педагога як чинник якості освіти. Ролі та функції педагогічного лідера в освіті. Основні якості та навички ефективного педагогічного лідера: комунікація, емпатія, стратегічне мислення. Вплив педагогічного лідерства на здобувачів освіти та викладачів: переваги та результати. Види та стилі лідерства в педагогіці. Виявлення серед студентів потенційних лідерів.

Тема 2. Психологічні аспекти феномену лідерства

Спільне й відмінності між керівництвом і лідерством. Лідерство як індивідуально-соціальне явище. Вимоги до лідера як особистості та професіонала. Динаміка психологічних процесів формування лідера. Теоретичні основи психології лідерства. Основні психологічні теорії лідерства (трансформаційне, транзакційне, ситуаційне). Психологічні характеристики, які визначають лідерські якості. Особистісні якості і лідерство. Роль особистісних рис (екстраверсія, впевненість, емоційна стабільність) у формуванні лідерства. Взаємозв'язок між особистісними рисами і ефективністю лідерства.

Тема 3. Традиційні моделі та сучасні концепції лідерства

Теорії лідерських якостей (Анрі Файоль, О.Тід). Біхевіористичні моделі лідерства (К.Левін, Д. Мак-Грегор і Р. Лайкерт, Р. Бейк, Дж. Моутон, Вільям Оучі, Ренсіс Лайкерт, Роберт Блейк). Теорії лідерства Х, Y, Z. Моделі ситуаційного лідерства (Ф.Фідлер, Дж.Шнейдер, А.Дж.Мерфі, Е. Хартлі, Поль Херсі та Кен Бланшар, Р. Хаус, модель Врума-Йеттона. Портрет сучасного лідера в освіті.

Інтеграційна концепція лідерства (М. Херманн). Атрибутивна концепція лідерства. Харизматична концепція лідерства (М.Вебер, А. Менегетті, С. Московічі, М. Кетс де Вріс, Д. Ебербах, Дж. Боулі, Т. Бендас, В. Шеклтон, Б. Шамір, Р.Кричевський та ін.). Концепція перетворювального лідерства. Модель розподіленого лідерства (Leadership Foundation for Higher Education, LFHE) Д. Л. Бредфорта та А. Р. Кохена. Теорія дистрибутивного лідерства (Distributed leadership, Spillane & Halverson & Diamond, 2001). Етичне лідерство (Ethical leadership, Brown, 2005). Теорії емоційного лідерства: теорія «внутрішнього стимулювання» лідерства К. Кешмана, теорія опосередкованого лідерства Р. Фішера і А. Шарпа, теорія «двигуна лідерства» Н. Тічі, концепція «трубопроводу лідерства» (leadership pipeline) Р. Черена, С. Дроттера та Дж. Ноела, концепції сполучного лідерства та «гарячих груп» Дж. Ліпман Блюмен.

Тема 4. Типологія та стилі лідерства

Визначення та основи типології лідерства. Типологія лідерства за критеріями. Основні типи лідерства. Трансформаційне лідерство. Автентичне лідерство. Розподілене лідерство. Ситуаційне лідерство. Харизматичне лідерство. Службове лідерство. Роль лідера в освіті. Індивідуальні стилі лідерства. Порівняння і контексти застосування різних стилів лідерства. Вплив стилів лідерства на ефективність організації і команду.

Змістовий модуль 2. Психологічні аспекти розвитку лідерських якостей в освіті.

Тема 5. Лідерські компетенції. Сучасні технології підготовки лідера в освіті

Сучасні вимоги до лідерських компетенцій в освіті. Огляд ключових компетенцій, необхідних освітнім лідерам в умовах сучасних освітніх реалій. Вплив нових викликів і змін у системі освіти на лідерські компетенції. Оцінка лідерських компетенцій. Вплив лідерських компетенцій на освітній процес. Онлайн-інструменти та платформи для розвитку лідерських навичок. Інтерактивні методи та тренінги. Роль симуляцій, ігор та інтерактивних тренінгів у розвитку практичних навичок. Переваги використання кейс-стаді та ролевих ігор. Роль коучингу і наставництва у формуванні і вдосконаленні лідерських якостей. Методи і практики ефективного коучингу та наставництва в освітньому контексті. Інноваційні технології у підготовці лідерів. Впровадження нових технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність для тренування лідерських навичок. Аналіз ефективності інноваційних підходів у розвитку лідерських компетенцій.

Тема 6. Соціокультурні аспекти як основа для розвитку лідерських навичок в освітній сфері

Поняття соціокультурного простору та його елементи. Вплив соціокультурного середовища на розвиток лідерських якостей. Роль соціокультурного простору в розвитку інтелектуальних і особистісних якостей лідера. Взаємозв'язок між соціокультурним середовищем і інтелектуальним розвитком. Як культурні та соціальні фактори впливають на формування особистісних якостей лідера. Взаємодія лідерства педагога і студента в соціокультурному середовищі. Динаміка взаємодії між педагогом і студентом. Вплив соціокультурного контексту на педагогічні стратегії і студенське лідерство. Лідерство в умовах війни та соціальних криз. Особливості розвитку лідерських якостей у кризових умовах. Роль соціокультурного простору в підтримці та формуванні лідерства під час конфліктів. Інтеграція соціокультурного простору в освітні стратегії розвитку лідерів. Підходи до включення соціокультурних аспектів у навчальні програми. Рекомендації щодо формування ефективного соціокультурного середовища для розвитку лідерства.

Тема 7. Психологічні умови як база для розвитку лідерських здібностей в освіті

Визначення психологічних аспектів лідерства. Основні психологічні теорії, що стосуються лідерства. Роль особистісних якостей і внутрішніх процесів у формуванні лідерських навичок. Емоційний інтелект і його вплив на лідерство. Компоненти емоційного інтелекту: самосвідомість, саморегуляція, соціальні навички. Вплив емоційного інтелекту на ефективність лідерства в освіті. Мотивація і лідерство. Теорії мотивації, що впливають на лідерські навички. Взаємозв'язок між мотивацією лідера та мотивацією учнів або команди. Стратегії управління стресом для лідерів в освіті. Психологічні техніки для управління стресом. Роль стрес-менеджменту в підтримці ефективного лідерства. Розвиток і саморегуляція лідерських навичок через психологічні практики. Психологічні методи і техніки для розвитку лідерських якостей (наприклад, рефлексія, коучинг). Важливість постійного самовдосконалення і саморегуляції для успішного лідерства.

Тема 8. Прикладні напрямки психології педагогічного лідерства

Розвиток емоційного інтелекту в педагогічному лідерстві. Значення емоційного інтелекту для ефективного лідерства в освіті. Техніки розвитку емоційного інтелекту у педагогічних працівників. Психологічні аспекти управління командою в освітньому середовищі. Психологічні стратегії для мотивації і підтримки команди. Методи управління конфліктами і стресом в педагогічному колективі. Коучинг і наставництво як інструменти педагогічного лідерства. Роль коучингу і наставництва у розвитку лідерських якостей. Прикладні методи коучингу для освітніх лідерів. Індивідуалізація підходів до розвитку учнів і педагогів. Психологічні принципи індивідуалізації освітнього процесу. Методи адаптації лідерських стратегій до різних типів особистостей. Вплив соціокультурного контексту на педагогічне лідерство. Аналіз соціокультурних факторів, що впливають на

лідерство в освіті. Розробка адаптованих стратегій лідерства для різних культурних та соціальних середовищ. Методи профілактики дезадаптації лідерів організації, збереження їх здоров'я і професійного довголіття. Групи прискореного розвитку як комплексний метод психологічного супроводу розвитку особистості успішного лідера організації.

**СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ
дисципліни «Психологія педагогічного лідерства»**

Тематика залікового кредиту	Кількість годин						ІРС	Тренінг	Контр. заходи
	Лекції		Практ. заняття		Самостійна робота				
	Денна	Заочна	Денна	Заочна	Денна	Заочна			
Змістовий модуль 1. Основи ефективного лідерства									
Тема 1. Лідерство як соціально-психологічний феномен. Основи педагогічного лідера	2	1	6	-	10	16	2	5	Опитування
Тема 2. Психологічні аспекти феномену лідерства	2	1	4	1	10	16			Тести, опитування
Тема 3. Традиційні моделі та сучасні концепції лідерства	4	1	4	1	10	16			Опитування
Тема 4. Типологія та стилі лідерства	4	1	4	-	9	16			Тести, опитування
Змістовий модуль 2. Психологічні аспекти розвитку лідерських якостей в освіті.									
Тема 5. Лідерські компетенції. Сучасні технології підготовки лідера в освіті	2	1	4		9	16	2	5	Ситуаційні завдання, тести
Тема 6. Соціокультурні аспекти як основа для розвитку лідерських навичок в освітній сфері	4	1	6	1	9	16			Опитування
Тема 7. Психологічні умови як база для розвитку лідерських здібностей в освіті	4	1	4	1	9	16			Поточне опитування, тести
Тема 8. Прикладні напрямки психології педагогічного лідерства.	2	1	4	-	10	16			Опитування, тести
Всього	24	8	36	4	76	138	4	10	

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Мета практичних занять:

- Поглиблення знань у галузі психології педагогічного лідерства:

формування базових навичок і умінь для ефективного використання психологічних теорій та моделей у практиці педагогічного лідерства; аналіз особистісних і професійних якостей лідера; розробка і впровадження стратегій для розвитку лідерських навичок.

• **Розвиток навичок комунікації і взаємодії:** забезпечення ефективної комунікації в освітньому середовищі; дотримання етичних принципів у спілкуванні; уміння адаптувати комунікативні стратегії до різних аудиторій; оцінювання і використання досвіду у взаємодії з педагогічними колегами і студентами.

Змістовий модуль 1. Основи ефективного лідерства

Практичне заняття 1, 2, 3.

Тема 1: Основи педагогічного лідерства

Мета: Розглянути основні поняття лідерства, зокрема, педагогічного лідерства, його роль, функції та ключові якості.

1. Предмет, завдання, проблематика дисципліни.
2. Визначення основних понять.
3. Психологічний зміст поняття «лідерство».
4. Ключові ролі, функції та відповідні якості лідера (Дж. Каузес і Б. Познер, Лайл Спенсер та Сайн Спенсер, Уільям Бірлі та Тетяна Козуб, Пітер Сенге, Річард Дафт, Флорід Хессельбайн, Михайло Бауер та ін.).
5. Обставини, що зумовлюють потреби суспільства в лідерах.
6. Сутність і особливості лідерства.
7. Лідер і менеджер: відмінності та спільні риси.
8. Визначення педагогічного лідерства: концепція та важливість в освітньому середовищі.
9. Історія розвитку концепції лідерства в освіті
10. Лідерство педагога як чинник якості освіти.
11. Ролі та функції педагогічного лідера в освіті.
12. Основні якості та навички ефективного педагогічного лідера: комунікація, емпатія, стратегічне мислення.
13. Вплив педагогічного лідерства на здобувачів освіти та викладачів: переваги та результати.
14. Види та стилі лідерства в педагогіці.
15. Виявлення серед студентів потенційних лідерів.

Практичне заняття 4, 5.

Тема 2: Психологічні аспекти лідерства

Мета: Вивчити психологічні аспекти, що впливають на лідерство, зокрема самосвідомість, емоційний інтелект та управління стресом.

1. Вимоги до лідера як особистості та професіонала.
2. Динаміка психологічних процесів формування лідера.
3. Теоретичні основи психології лідерства.
4. Основні психологічні теорії лідерства (трансформаційне, транзакційне, ситуаційне).
5. Психологічні характеристики, які визначають лідерські якості.
6. Особистісні якості і лідерство. Роль особистісних рис (екстраверсія, впевненість, емоційна стабільність) у формуванні лідерства.
7. Самоусвідомлення і самоконтроль: роль у лідерстві та техніці розвитку.
8. Емоційний інтелект: його складові та вплив на управлінські функції.
9. Психологічні бар'єри: визначення і подолання перешкод для ефективного

лідерства.

10. Управління стресом: методи підтримки психологічного здоров'я.
11. Взаємозв'язок між особистісними рисами і ефективністю лідерства.

Практичні заняття 6, 7

Тема 3. Традиційні моделі та сучасні концепції лідерства

Мета: дослідити різноманітні підходи та моделі лідерства, що сприяють розумінню ефективних лідерських якостей, поведінкових стратегій, ситуаційних факторів та етичних аспектів управління, зокрема в контексті сучасної освіти.

1. Теорії лідерських якостей (Анрі Файоль, О.Тід).
2. Біхевіористичні моделі лідерства (К.Левін, Д. Мак-Грегор і Р. Лайкерт, Р. Бейк, Дж. Моутон, Вільям Оучі, Ренсіс Лайкерт, Роберт Блейк).
3. Теорії лідерства X, Y, Z.
4. Моделі ситуаційного лідерства (Ф.Фідлер, Дж.Шнейдер, А.Дж.Мерфі, Е. Хартлі, Поль Херсі та Кен Бланшар, Р. Хаус, модель Врума-Йеттона).
5. Портрет сучасного лідера в освіті.
6. Інтеграційна концепція лідерства (М. Херманн).
7. Атрибутивна концепція лідерства.
8. Харизматична концепція лідерства (М. Вебер, А. Менегетті, С. Московічі, М. Кетс де Вріс, Д. Ебербах, Дж. Боулі, Т. Бендас, В. Шеклтон, Б. Шамір, та ін.).
9. Концепція перетворювального лідерства.
10. Модель розподіленого лідерства Д. Л. Бредфорта та А. Р. Кохена.
11. Теорія дистрибутивного лідерства.
12. Етичне лідерство.
13. Теорії емоційного лідерства: теорія «внутрішнього стимулювання» лідерства К. Кешмана, теорія опосередкованого лідерства Р. Фішера і А. Шарпа, теорія «двигуна лідерства» Н. Тічі, концепція «трубопроводу лідерства» (leadership pipeline) Р. Черена, С. Дроттера та Дж. Ноела, концепції сполучного лідерства та «гарячих груп» Дж. Ліпман Блюмен.

Практичні заняття 8, 9

Тема 4: Типологія та стилі лідерства.

Мета: Розглянути різні типи та лідерські стилі, а також їх вплив на командний і освітній процес.

1. Визначення та основи типології лідерства.
2. Типологія лідерства за критеріями.
3. Основні типи лідерства. Трансформаційне лідерство. Автентичне лідерство. Розподілене лідерство. Ситуаційне лідерство. Харизматичне лідерство. Службове лідерство.
4. Роль лідера в освіті.
5. Основні лідерські стилі: авторитарний, демократичний, laissez-faire.
6. Індивідуальні стилі лідерства.
7. Порівняння і контексти застосування різних стилів лідерства.
8. Вплив стилів на мотивацію і продуктивність учнів і викладачів.
9. Адаптація стилів лідерства в залежності від ситуації.
10. Методи оцінки ефективності лідерських стилів та їх впливу.

Змістовий модуль 2. Психологічні аспекти розвитку лідерських якостей в освіті.

Практичні заняття 10, 11

Тема 5. Лідерські компетенції. Сучасні технології підготовки лідера в освіті

Мета: дослідити сучасні вимоги до лідерських компетенцій в освіті, а також інноваційні підходи та інструменти для їх розвитку.

1. Сучасні вимоги до лідерських компетенцій в освіті.
2. Ключові компетенції, необхідні освітнім лідерам в умовах сучасних освітніх реалій.
3. Вплив нових викликів і змін у системі освіти на лідерські компетенції.
4. Оцінка лідерських компетенцій.
5. Вплив лідерських компетенцій на освітній процес.
6. Онлайн-інструменти та платформи для розвитку лідерських навичок.
7. Інтерактивні методи та тренінги.
8. Роль симуляцій, ігор та інтерактивних тренінгів у розвитку практичних навичок. Переваги використання кейс-стаді та ролевих ігор.
9. Роль коучингу і наставництва у формуванні і вдосконаленні лідерських якостей.
10. Методи і практики ефективного коучингу та наставництва в освітньому контексті.
11. Інноваційні технології у підготовці лідерів.
12. Впровадження нових технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність для тренування лідерських навичок.
13. Аналіз ефективності інноваційних підходів у розвитку лідерських компетенцій. аналізу і корекції.

Практичні заняття 12, 13, 14

Тема 6. Соціокультурні аспекти як основа для розвитку лідерських навичок в освітній сфері

Мета: вивчення впливу соціокультурного простору на розвиток лідерських якостей, інтелектуальних і особистісних рис лідера. Аналіз ролі культурних та соціальних факторів у формуванні лідерства, зокрема у кризових умовах, а також взаємодія педагога і здобувача в цьому контексті.

1. Поняття соціокультурного простору та його елементи.
2. Вплив соціокультурного середовища на розвиток лідерських якостей.
3. Роль соціокультурного простору в розвитку інтелектуальних і особистісних якостей лідера.
4. Взаємозв'язок між соціокультурним середовищем і інтелектуальним розвитком.
5. Вплив культурних та соціальних факторів на формування особистісних якостей лідера.
6. Взаємодія лідерства педагога і здобувача в соціокультурному середовищі.
7. Динаміка взаємодії між педагогом і здобувачем.
8. Вплив соціокультурного контексту на педагогічні стратегії і студенське лідерство.
9. Адаптація стилю лідерства під час змін: стратегії і підходи.
10. Управління змінами: методи ефективного впровадження змін.
11. Підтримка команди під час змін: методи збереження морального духу.
12. Особливості розвитку лідерських якостей у кризових умовах.
13. Роль соціокультурного простору в підтримці та формуванні лідерства під час конфліктів.

Практичні заняття 15, 16

Тема 7. Психологічні умови як база для розвитку лідерських здібностей в освіті

Мета: визначення ключових психологічних аспектів лідерства, зокрема ролі

особистісних якостей, емоційного інтелекту та мотивації у формуванні лідерських навичок. Аналіз впливу емоційних, мотиваційних та стресових факторів на ефективність лідера в освітньому середовищі.

1. Визначення психологічних аспектів педагогічного лідерства.
2. Роль особистісних якостей і внутрішніх процесів у формуванні педагогічних лідерських навичок.
3. Емоційний інтелект і його вплив на педагогічне лідерство.
4. Компоненти емоційного інтелекту: самосвідомість, саморегуляція, соціальні навички.
5. Вплив емоційного інтелекту на ефективність лідерства в освіті.
6. Мотивація і лідерство. Теорії мотивації, що впливають на лідерські навички.
7. Взаємозв'язок між мотивацією лідера та мотивацією здобувачів освіти чи педагогічного колективу.
8. Важливість постійного самовдосконалення і саморегуляції для успішного лідерства.

Практичні заняття 17, 18

Тема 8. Прикладні напрямки психології педагогічного лідерства

Мета: вивчення технік розвитку емоційного інтелекту та психологічних аспектів управління в педагогічному лідерстві, а також у розробці технік і стратегій для підтримки команди, управління конфліктами та стресом в освітньому середовищі. Дослідження технік коучингу та наставництва для розвитку лідерських якостей, індивідуалізацію освітнього процесу, врахування соціокультурного контексту, і методи профілактики дезадаптації освітніх лідерів для їх професійного довголіття.

1. Техніки розвитку емоційного інтелекту у педагогічних працівників.
2. Психологічні аспекти управління командою в освітньому середовищі.
3. Психологічні стратегії для мотивації і підтримки команди.
4. Методи управління конфліктами і стресом в педагогічному колективі.
5. Коучинг і наставництво як інструменти педагогічного лідерства.
6. Роль коучингу і наставництва у розвитку лідерських якостей.
7. Прикладні методи коучингу для освітніх лідерів.
8. Індивідуалізація підходів до розвитку учнів і педагогів.
9. Психологічні принципи індивідуалізації освітнього процесу.
10. Методи адаптації лідерських стратегій до різних типів особистостей.
11. Вплив соціокультурного контексту на педагогічне лідерство.
12. Аналіз соціокультурних факторів, що впливають на лідерство в освіті.
13. Розробка адаптованих стратегій лідерства для різних культурних та соціальних середовищ.
14. Методи профілактики дезадаптації лідерів організації, збереження їх здоров'я і професійного довголіття.
15. Групи прискореного розвитку як комплексний метод психологічного супроводу розвитку особистості успішного лідера організації.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачами навчального матеріалу в позааудиторний час без участі викладача. Обсяг і зміст самостійної роботи визначається робочою програмою та робочим планом в межах встановленого обсягу годин із навчальної дисципліни, методичними вказівками викладача. Самостійна робота здобувача забезпечується системою навчально-методичних засобів: конспектами лекцій, підручниками, навчальними та методичними посібниками, монографічною літературою

і періодикою.

Навчальний матеріал, передбачений навчальним планом для засвоєння здобувачем в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальними матеріалами, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять. Викладач проводить діагностику якості самостійної роботи здобувача на індивідуальних заняттях (консультаціях). Вони проводяться в позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою.

Завдання виконує кожен здобувач шляхом підготовки творчої роботи у вигляді реферату з презентацією згідно із рекомендованою тематикою поданою нижче (згідно свого порядкового номеру списку в журналі відбудань).

Реферат – це завершена теоретична робота з конкретної проблематики (теми) в межах навчальної програми курсу. Реферат виконується здобувачем самостійно при консультуванні викладачем. Оформляється за стандартним зразком і подається викладачу за два тижні до екзамену. Захист реферату шляхом усного звіту здобувача освіти з підготовкою та оформлення презентації.

Основні вимоги до оформлення:

Загальні вимоги: **Обсяг:** 10 сторінок основного тексту (без урахування титульного аркуша, змісту, списку літератури та додатків). **Шрифт:** Times New Roman, розмір шрифту – 14. **Міжрядковий інтервал:** 1.5. **Поля:** Верхнє і нижнє – 20 мм, лїве – 30 мм, правє – 10 мм. **Вирівнювання тексту:** По ширині. **Нумерація сторінок:** Зверху в правому куті, починаючи з другої сторінки (титульний лист не нумерується).

Структура реферату: **Титульний аркуш** (Назва закладу вищої освіти. Назва факультету та кафедри. Назва реферату. Прізвище, ім'я, по батькові автора. Науковий керівник. Місто і рік.). **Зміст** (Включає назви розділів роботи з вказанням сторінок). **Вступ** (Обґрунтування актуальності теми, мета і завдання роботи, методи дослідження, структура реферату). **Основна частина** (Складається з кількох розділів, кожен з яких має чітку назву та структуру). **Теоретичний аналіз:** (Огляд наукових джерел, обґрунтування проблеми). **Аналіз досліджень:** (Може включати огляд практичних прикладів або даних, якщо це передбачено темою). **Висновки** (Короткий підсумок результатів дослідження, висновки щодо вирішення проблеми, рекомендації). **Список використаних джерел** (Оформлюється відповідно до стандартів (ДСТУ або міжнародні стилі – АРА, MLA тощо). Джерела подаються в алфавітному порядку). **Додатки** (за необхідності) (Таблиці, графіки, схеми, які є додатковими до тексту реферату).

Оформлення цитат і посилань: **Прямі цитати:** Обов'язково в лапках з посиланням на джерело. **Непрямі цитати (парафраз):** Обов'язково з посиланням на джерело. **Оформлення посилань:** В тексті через квадратні дужки або за допомогою підрядкових приміток, відповідно до обраного стандарту (наприклад, [1, с. 25] або (Автор, рік)).

Оформлення ілюстрацій, таблиць і схем: **Таблиці:** Нумеруються та мають заголовок зверху («Таблиця 1 – Назва»). **Ілюстрації** (схеми, графіки): Нумеруються та підписуються під зображенням («Рисунок 1 – Назва»). Ілюстрації та таблиці повинні бути згадані в тексті реферату.

№ з/п	Тематика
1.	Емоційний інтелект як ключова складова педагогічного лідерства
2.	Психологічні аспекти мотивації в педагогічному лідерстві
3.	Коучинг та наставництво як інструменти розвитку лідерських якостей у педагогів
4.	Управління конфліктами та стресом у педагогічному колективі

5.	Роль соціокультурного простору в формуванні лідерських якостей педагогів
6.	Психологічні техніки розвитку емоційного інтелекту у педагогічних працівників
7.	Лідерство в освітньому середовищі під час соціальних криз
8.	Індивідуалізація освітнього процесу як стратегія педагогічного лідера
9.	Методи профілактики емоційного вигорання у педагогічних лідерів
10.	Використання інноваційних технологій для розвитку педагогічного лідерства
11.	Стратегії розвитку лідерських якостей у педагогів початкової школи
12.	Моделі лідерства в освітніх організаціях: психологічний аналіз
13.	Роль саморефлексії у розвитку лідерських якостей педагога
14.	Психологічні основи впливу харизматичного лідерства в освіті
15.	Мотивація педагогів через лідерські стратегії: психологічний аспект
16.	Роль гендерних факторів у педагогічному лідерстві
17.	Ефективне управління педагогічним колективом через психологічні методи
18.	Ситуаційне лідерство в освітньому процесі: психологічний аналіз
19.	Лідерство та етичні принципи в освітньому середовищі
20.	Психологія лідерства в умовах дистанційного навчання
21.	Вплив особистісних якостей на педагогічне лідерство: психологічний підхід
22.	Роль зворотного зв'язку в розвитку лідерських навичок педагогів
23.	Психологічні особливості наставництва у педагогічному середовищі
24.	Професійна деформація педагогічних лідерів: причини та шляхи подолання
25.	Стресостійкість як необхідна якість педагогічного лідера
26.	Психологія лідерства у вирішенні конфліктів між педагогами та здобувачами

6. ТРЕНІНГ з дисципліни «Психологія педагогічного лідерства»

Завдання для проведення тренінгу (на вибір студента*):

Розробка та проведення завдань для дисципліни "Психологія педагогічного лідерства" допоможуть здобувачам не тільки теоретично, а й практично зрозуміти ключові принципи лідерства, розвинути необхідні навички управління в освітньому процесі та застосувати сучасні підходи до ефективної взаємодії з колективом і здобувачами освіти.

** Здобувачі освіти можуть самотійно або в групі до 3 осіб виконувати завдання на їх вибір. Якщо здобувачі освіти працюють в групі, то оцінюється не індивідуальна діяльність здобувачів, а загальна якість проекту та його представлення. Командна робота і результати виконання завдання вважаються основними критеріями оцінювання при роботі в групі. Робота в команді дозволить ефективно співпрацювати над завданнями, розподілити обов'язки та забезпечити глибше занурення в тематику завдання.*

Якщо здобувач освіти працює самотійно, то оцінюється індивідуальна якість виконання завдання, включаючи глибину аналізу, оригінальність підходів та точність виконання. Основними критеріями оцінювання є відповідність завданням, чіткість і логічність представлених результатів, а також здатність самотійно знаходити та використовувати необхідні ресурси для досягнення цілей. Індивідуальна робота дозволяє здобувачеві проявити особисту ініціативу, критичне мислення і здатність до самотійного аналізу та рішення проблем.

Для кожного завдання є рекомендований формат подачі результатів, який детально описано в інструкціях до завдання. Проте, здобувачі освіти мають право самотійно вибрати формат подачі результатів, який найкраще відображає їх

досягнення та відповідає поставленим цілям завдання.

Завдання 1: Розробка програми розвитку лідерських якостей для педагогів

Опис: Створіть програму тренінгів для розвитку лідерських якостей серед педагогів вашого закладу освіти.

Кроки:

1. Виберіть ключові лідерські компетенції, які необхідно розвивати у педагогічному колективі.
2. Розробіть програму з 3-5 тренінгових занять, кожне з яких має фокусуватися на розвитку конкретної компетенції (комунікація, мотивація, емоційний інтелект тощо).
3. Підготуйте навчальні матеріали для тренінгів, включаючи інтерактивні вправи.
4. Продумайте план оцінювання ефективності тренінгу.

Форма подачі: Презентація програми тренінгу з поясненням кожного етапу та розробленими матеріалами.

Завдання 2: Моделювання кризової ситуації та стратегії лідерства

Опис: Створіть сценарій кризової ситуації у навчальному закладі (наприклад, конфлікт між учителями, стрес через зміни в освітньому процесі) та запропонуйте лідерську стратегію її вирішення.

Кроки:

1. Опишіть ситуацію з деталями.
2. Розробіть покрокову стратегію дій лідера, використовуючи психологічні теорії лідерства та управління.
3. Опишіть методи комунікації, мотивації та стрес-менеджменту, які будуть використані.
4. Підготуйте план підтримки команди після вирішення конфлікту.

Форма подачі: Опис ситуації, стратегії та обговорення результатів у форматі презентації або рольової гри.

Завдання 3: Аналіз психологічних аспектів лідерства в освітній організації

Опис: Проведіть аналіз стилів лідерства в конкретному навчальному закладі на основі психологічних теорій.

Кроки:

1. Зберіть інформацію про лідерські стилі адміністрації та педагогів у вибраному закладі (через інтерв'ю або спостереження).
2. Проаналізуйте зібрані дані, використовуючи теорії X, Y, Z або інші психологічні моделі лідерства.
3. Дайте рекомендації щодо вдосконалення лідерських практик на основі результатів аналізу.

Форма подачі: Письмовий звіт з аналізом та презентація основних висновків.

Завдання 4: Розробка плану коучингової сесії для педагогічного колективу

Опис: Створіть план коучингової сесії для розвитку лідерських якостей у педагогічному колективі.

Кроки:

1. Визначте мету коучингової сесії (наприклад, розвиток емоційного інтелекту або комунікативних навичок).
2. Підготуйте сценарій сесії, включаючи запитання для рефлексії та обговорення.

3. Розробіть практичні вправи або рольові ігри для тренування лідерських якостей.

4. Оцініть, як ви будете вимірювати ефективність сесії.

Форма подачі: Презентація сценарію сесії та розроблених матеріалів.

Завдання 5: Моделювання педагогічного лідерства в онлайн-освіті

Опис: Створіть модель лідерства для викладача в умовах дистанційного навчання, враховуючи психологічні аспекти управління командою в онлайн-середовищі.

Кроки:

1. Опишіть ключові виклики дистанційного навчання для педагогів (мотивація, комунікація, контроль якості).

2. Розробіть стратегії ефективного лідерства, що відповідають цим викликам.

3. Створіть план підтримки педагогічного колективу у процесі дистанційного навчання.

Форма подачі: Презентація моделі та плану дій для онлайн-лідерства.

Завдання 6: Розвиток емоційного інтелекту у педагогів

Опис: Розробіть тренінг для розвитку емоційного інтелекту у педагогів, який допоможе їм краще взаємодіяти з учнями та колегами.

Кроки:

1. Виберіть ключові компоненти емоційного інтелекту, на яких фокусуватиметься тренінг.

2. Розробіть серію вправ для розвитку самосвідомості, емпатії, саморегуляції та соціальних навичок.

3. Підготуйте інструменти для оцінювання рівня емоційного інтелекту до і після тренінгу.

Форма подачі: Презентація програми тренінгу з поясненням кожного етапу.

Завдання 7: Конфлікт-менеджмент у педагогічному середовищі

Опис: Розробіть план тренінгу з управління конфліктами для вчителів, використовуючи психологічні техніки для вирішення конфліктних ситуацій.

Кроки:

1. Визначте найбільш поширені конфліктні ситуації у педагогічному середовищі.

2. Розробіть рольові ігри для відпрацювання навичок вирішення конфліктів.

3. Створіть методики для аналізу конфліктів та ефективного спілкування під час їх вирішення.

Форма подачі: Презентація плану тренінгу та сценаріїв рольових ігор.

Завдання 8: Лідерство в умовах соціальних криз

Опис: Розробіть стратегії лідерства для навчального закладу в умовах соціальної або економічної кризи.

Кроки:

1. Оцініть основні виклики, з якими стикається педагогічний колектив під час кризи.

2. Запропонуйте стратегії психологічної підтримки команди та учнів.

3. Розробіть план дій для збереження ефективності навчального процесу в умовах кризи.

Форма подачі: Презентація стратегії з поясненням кожного етапу.

Завдання 9: Створення психологічного портрету успішного педагога-лідера

Опис: Створіть психологічний портрет успішного педагога-лідера, що враховує особистісні та професійні якості.

Кроки:

1. Визначте ключові особистісні якості, які повинні бути в лідера в освіті.
2. Оцініть, як ці якості впливають на ефективність управління командою та взаємодію з учнями.
3. Запропонуйте шляхи розвитку цих якостей у майбутніх педагогів.

Форма подачі: Письмовий звіт з описом психологічного портрету та шляхів його розвитку.

Завдання 10: Роль коучингу в освітньому лідерстві

Опис: Розробіть програму коучингової підтримки для вчителів, що допоможе їм розвивати лідерські навички.

Кроки:

1. Виберіть основні напрями коучингу для освітніх лідерів.
2. Розробіть план сесій коучингу, включаючи завдання та рефлексію.
3. Запропонуйте методи оцінювання успішності коучингової підтримки.

Форма подачі: Презентація програми коучингу з поясненням її етапів.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В освітньому процесі застосовуються: лекції; практичні заняття; індивідуальні заняття; виконання творчих завдань під керівництвом викладача та самостійно; виконання завдань з тренінгу.

8. КРИТЕРІЙ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.

В процесі вивчення дисципліни «Психологія педагогічного лідерства» використовують наступні методи оцінювання навчальної роботи студента за 100-бальною шкалою:

- поточне опитування;
- оцінювання виконання змістових модульних контролів 1 та 2;
- оцінювання виконання тренінгу;
- оцінювання самостійної роботи студентів.

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Психологія педагогічного лідерства» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	Модуль 4
20%	20%	20%	20%	5%	15%
Поточне оцінювання*	Модульний контроль 1**	Поточне оцінювання*	Модульний контроль 2**	Тренінги	Самостійна робота
Середнє арифметичне з оцінок отриманих під час опитування на кожному практичному занятті.	Модульна контрольна робота (теми 1-4).	Середнє арифметичне з оцінок отриманих під час опитування на кожному практичному занятті.	Модульна контрольна робота (теми 5-8).	Оцінка за виконане завдання	Оцінка за виконане завдання

* Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок отриманих під час занять (кожен здобувач має бути оцінений один раз на два практичних заняття). Пропуски практичних занять обов'язково відпрацьовуються в години консультацій, в іншому випадку вони вважаються оцінкою «0» та враховуються при визначенні середнього арифметичного. Для здобувачів, які навчаються за індивідуальним графіком, поточне оцінювання проводиться під час консультацій, та шляхом виконання завдань в системі Moodle.

** Модульна контрольна робота проводиться у вигляді письмової роботи і складається з двох частин: 1) тестові завдання (10 тестів по 10 балів) та 2) теоретичне питання. Оцінка за модульну контрольну роботу визначається як середнє арифметичне з оцінок отриманих за виконання усіх модульних завдань.

Шкала оцінювання:

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ЄКТС
90–100	“Відмінно”	A (відмінно)
85–89	“Добре”	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	“Задовільно”	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	“Незадовільно”	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
01–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№ п/п	Найменування	Номер теми
1.	✓ Мультимедійний проектор Epson EB-505 (1 шт.), рік виготовлення 2018, рік ведення в експлуатацію 2019 ✓ Екран проекційний BRYAN 2:1,5 (1 шт.)	1-8
2.	✓ Ноутбук (Базове програмне забезпечення: ОС Windows 10 – згідно ліцензії Microsoft IT Academy та Microsoft DreamSpark for Students; Програмне забезпечення базових інформаційних технологій: MS Office, телекомунікаційне програмне забезпечення (Internet Explorer, Opera, Google Chrome, Firefox).	1-8
3.	Фліпчарт	1-8

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бояціс, Р., Гоулман, Д., Маккі, Е.. Емоційний інтелект лідера. Київ: Наш Формат, 2019. 288 с.

2. Від керівника до лідера: практичні поради для директорів шкіл та керівників відділів освіти. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/521/12.2019.pdf>

3. Волкова Н.П., Наход С.А., Крижановська Г.І. До питання про лідерські якості викладача закладу вищої освіти та шляхи їх розвитку в умовах аспірантури. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: педагогіка і психологія. Педагогічні науки.* 2019. № 2 (18). С. 30–38.

4. Єрмак, Т.М. (2021). Підготовка вчителів до формування лідерських навичок в учнів за програмою «Лідер у мені». *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 46 (2), 188–195. doi: 10.31376/2410-0897-2021-2-46-188-195

5. Єрмак Т.Н. Формування лідерських навичок учнів як соціальна й педагогічна проблема. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 21. Т. 1. 2020. С.221-225.
6. Єрмоленко, А.Б. Сучасна модель розвитку лідерської компетентності педагогічних працівників професійної освіти в системі підвищення кваліфікації Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки, 1 (45), 2021. С. 205-213.
7. Єрмоленко, А.Б. Лідерство в контексті професійної діяльності педагога In: Інноваційні моделі розвитку науково-методичної компетентності педагогів професійної і фахової передвищої освіти: досвід, проблеми, перспективи: зб. матеріалів Міжнародної конференції з онлайн-трансляцією, м. Біла Церква, 20 травня 2021 р. Видавець ФОП Мокшанов В.В., м. Запоріжжя, Україна, 2021. С. 364-368.
8. Єрмоленко, А.Б. Розвиток лідерської компетентності педагогічних працівників в системі післядипломної освіти In: Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні технології при підготовці фахівців транспортної галузі»(30 вересня 2021 року, м. Біла Церква) БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, м. Біла Церква, Україна, 2021. С. 108-114.
9. Єрмоленко, А.Б. Школа лідерів професійної освіти як сучасна модель розвитку лідерської компетентності педагогічних працівників професійної освіти в системі підвищення кваліфікації Bilostok, s. Bilostok, Poland, 2021. С. 96-111.
10. Жигайло Н. Філософсько-психологічні аспекти лідерства в освіті та науці. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2019. Випуск 4. С. 31–37
11. Зварич, Р., Тиш, Т. (2020). Управління кризовими ситуаціями та лідерство в умовах коронакризи. *Вісник економіки*, 2 (96), 135–147. doi: 10.35774/visnyk2020.02.135
12. Іванова О.М. Педагогічне лідерство як фактор підвищення ефективності навчального процесу. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 38. С. 147–154.
13. Коваль В.В. Педагогічне лідерство: сутність, структура, функції. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2021. № 15(1). С. 53–61.
14. Ковальська В. С. Педагогічне лідерство як умова формування стимулюючого освітнього середовища сучасного закладу освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. Випуск 62. Том 1. 2023. С. 157-160.
15. Кожушко, Л.Ф., Пахаренко, О.В.. Лідерські якості особистості та умови їх формування: історико-педагогічний аспект. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*, 2021. 4(96), с. 26–35. doi: 10.31713/ve420213
16. Краснощок, І.П.. Формування лідерських якостей студентів як завдання виховної діяльності куратора студентської групи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2021. №194, с. 144– 150. doi: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-144-150
17. Лаврентьева О.О., Крупський О.П. Моделі розвитку лідерських якостей учнівської молоді: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2023. № 2 (26). С. 134-148.
18. Лаврентьева, О.О., Лебідь, О.В.. Актуалізація та розвиток компетентності лідерства студентів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*, 11, 2022. С. 116–125. doi: 10.33251/2522-1477- 2022-11-116-124
19. Лугова, В. М. Основи самоменеджменту та лідерства [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. М. Лугова, С. М. Голубєв ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. Електрон. текстові дан. (927 КБ). Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця,

2019. 211 с.

20. Лях Ю. І. Лідерство в публічному управлінні : конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. Бекетова, 2022. 74 с.

21. Національний офіс ЕРАЗМУС+ в Україні (НЕО в Україні) URL: <https://erasmusplus.org.ua/vyshcha-osvita-v-ukraini.html>

22. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н.В. Основи лідерства: електронний посібник для самостійної роботи магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» галузі знань 01 освіта/педагогіка спеціальності 011 освітні, педагогічні науки. Полтава : ПУЕТ, 2020. 232 с.

23. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с.

24. Пархоменко О. Роль освітнього середовища у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2019. № 2(39). С. 89–94.

25. Постоленко І. Педагогічне лідерство та педагогічні команди як чинники удосконалення управління педагогічним процесом у школах Великої Британії.

26. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>

27. Програма розвитку лідерства. Громадська організація “Навчай для України”. Партнер міжнародної мережі Teach For All. URL: <https://teachforukraine.org/program/>

28. Семенов О.М. Педагогічне лідерство як чинник розвитку освітньої системи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки.* 2020. № 8(154). С. 136–143.

29. Токарева, А.В., Чижикова, І.В.. Сучасні підходи до формування громадянської компетентності студентів: міжнародний та національний контексти. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія», 1 (21), 2021. С. 88–93. doi: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-10

30. Українська академія лідерства. URL: <https://ual.ua>

31. Школа лідерів професійної освіти як інноваційна модель підвищення кваліфікації педагогів в умовах сталого розвитку: цифровий програмно-методичний комплекс: В. Сидоренко, А. Єрмоленко, Л. Горошкова / за науковою редакцією доктора педагогічних наук В.В. Сидоренко. Біла Церква: БІНПО, 2021. 114 с.

32. Ягоднікова, В.В., Гриньова, М.В.. Партисипативний підхід до виховання лідерських якостей підлітків. Молодь і ринок, 11(197), 2021. С.44–49. doi: 10.24919/2308-4634.2021.252827

33. Adair Leadership Centre. (2023). Welcome to the home of Action Centred Leadership™ (ACL®). Retrieved from <https://adairleadership.org/>

34. Bank of America. (2023). Providing the tools to help tomorrow’s leaders succeed. Retrieved from <https://about.bankofamerica.com/en/making-an-impact/student-leaders>

35. British Council (2023). Future Leaders Connect. Retrieved from <https://england.britishcouncil.org/skills-leadership/future-leaders-connect>

36. Center for Leadership. (2023). Презентація фільму “Україна: іспит з лідерства” на Alumni Leadership Day 2023. Retrieved from

<https://uculeadership.com.ua/knowledgebase/prezentatsiya-filmu-ukrayina-ispyt-z-liderstva-na-alumni-leadership-day-2023/>

37. Edeh, F.O., Zayed, N.M., Perevozova, I., Kryshchal, H., Nitsenko, V. (2022). Talent management in the hospitality sector: predicting discretionary work behaviour. *Administrative Sciences*, 12(4), 122. doi: 10.3390/admsci12040122

38. European Commission. (2023). The EDD Young Leaders Programme. Retrieved from <http://surl.li/pttxl>

39. European Study Center. (2023). Summer Intercultural Leadership Program. Retrieved from <https://www.studyabroad-france.eu/programs/summer/>

40. FranklinCovey Co. (2023). Leader in Me. Retrieved from <https://www.franklincovey.com>

41. Grigoropoulos, J.E. (2020). How can manifesting leadership skills infused with ethos, empathy, and compassion better prepare students to assume leadership roles? *International Journal of Progressive Education*, 16 (1), 54–66.

42. Gurevich, R. Brovchak, L. Kholkovska, I. (2019). The leadership qualities formation of future educators by means of student self-government. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*, 1, 89–101. doi: 10.20998/2078- 7782.2019.1.08

43. Haslam, S.A., Reicher, S.D., Platow, M.J. (2020). *The new psychology of leadership: Identity, influence and power*. New York: Routledge.

44. NC State University. (2023). Student Leadership and Engagement. Retrieved from <https://sle.dasa.ncsu.edu>

45. Nerubasska, A., Palshkov, K., Maksymchuk, B. (2020). A systemic philosophical analysis of the contemporary society and the human: new potential. *Postmodern Openings*, 11 (4), 275– 292. doi: 10.18662/po/11.4/235

46. Ononye, U.H. (2023). Authentic leadership, leader-member exchange, job thriving and creativity nexus from public organisation context. *European Journal of Management Issues*, 31 (2), 93–101. doi: 10.15421/192308

47. Peng, J., Li, M., Wang, Z., Lin, Y. (2021). Transformational leadership and employees' reactions to organizational change: evidence from a meta-analysis. *The Journal of applied behavioural science*, 57(3), 369–397. doi: 10.1177/0021886320920366

48. Shayery, A.J., Zayed, N.M., Islam, K.M.A., Hossain, M.F., Nitsenko, V.S., Imran, M.A. (2022). The impact of internationalization to improve and ensure quality education: a case study of Daffodil International University (Bangladesh). *Науковий Вісник національного гірничого університету*, 6, 160–169. doi: 10.33271/nvngu/2022-6/160

49. Shek, D.T.L., Yuen, A. (2019). The quest for holistic youth leadership development: What should be the desired attributes of youth leaders? *International Journal of Child and Adolescent Health, Special Issue: Promotion of holistic development of university students in Hong Kong*, 12 (1), 43–60.

50. Sherif, V. (2019). Modeling Youth Leadership: An Integration of Personality Development Theories and Ethics. *Journal of Leadership Education*, 18 (2). DOI: 10.12806/V18/I2/T2

51. Strielkowski, W., Volchik, V., Maskae, A., Savko, P. (2020). Leadership and effective institutional economics design in the context of education reforms. *Economies*, 8(2), 27. doi: 10.3390/economies8020027

52. Texas A&M University San Antonio. (2023). Student leadership opportunities. Retrieved from <https://www.tamusa.edu/about-us/faculty-staff/professional-development/leadership-academy.html>

53. The University of Chicago (2023). LEADS the University of Chicago. Retrieved from [https:// leadership.uchicago.edu/leads/](https://leadership.uchicago.edu/leads/)
54. Ukrainian Catholic University. (2023). Educating the future leaders of Ukraine. Retrieved from <https://ucufoundation.org>
55. United Nations Development Programme. (2023). The future of leadership. Retrieved from <https://www.undp.org/our-leadership>
56. Webster University. (2023). WebsterLEADS: Learn. Evolve. Apply. Develop. Serve. Retrieved from <https://www.webster.edu/student-life/websterleads.php>